

MUZEÁLIS JELLEGŰ FÖLDTANI ÉS ÁSVÁNYTANI TANKÖNYVEK BIBLIOGRÁFIÁJA (1867–1945)

T. SZABÓ TÍMEA

Ásványtárunk tudománytörténeti gyűjteményében nagy meglepetéssel fedeztem fel egykori kiemelkedő geológus és mineralógus szakemberek, tudósok hajdani tankönyveit. Érdekes volt látni, hogy a későbbi országos, sőt nemzetközi szaktekintélyek milyen könyvekből tanultak valaha. Ezen egykori tankönyvek nagy része ma már csak múzeumokban lelhető fel. Nem véletlenül. Jó néhány példány muzeológiai, könyvészeti ritkaságnak, kuriózumnak számít, kivitelük, megjelenítésük folytán. Tartalmi szempontból pedig vetekszenek, a kor szakmai színvonalát is figyelembe véve, néhány, a felsőoktatásban ma is használt szakirodalommal.

A földtan és az ásványtan oktatása a jelenlegi közoktatásban egyértelműen hátrányos helyzetben van. Egyrészt a földrajz tantárgyon belül jelenik meg e két tudományág. A természetföldrajz keretében, elsősorban a földkéreg kialakulásánál, szerkezeténél illetve az ásványkincsek keletkezése kapcsán találkozhatunk ilyen jellegű ismeretekkel. Másrészt a társadalom és ezen belül a gazdaságföldrajznál, a bányászat és iparföldrajz bemutatásánál. A többi tantárgy közül még a kémia, amely foglalkozik ásványtani ismeretekkel az egyes elemek tárgyalásakor. Önálló óraszámmal rendelkező tárgyról azonban még a gimnáziumi oktatásban sem beszélhetünk. Kivételt jelent néhány speciális szakot tanító középiskola illetve szakiskola, ahol heti egy órában, egyéves időtartamban folyik ásványtan és geológia oktatása. A „soha” szót azonban két ok miatt sem mondhatjuk ki. Egyrészt régebben önálló illetve a természetrajz keretében elkülönített tárgyként oktatták az ásványtant és a földtant. Erre számos, ebben a témában kiadott, alap- és középfokú oktatásban használatos tankönyv a legalapvetőbb példa. Kutatásaim során meglepődve tapasztaltam, hogy mennyi és milyen minőségű tankönyv jelent meg korábban a témában.

A múzeumlátogató ifjúság érdeklődését, s a múzeumpedagógiai foglalkozásokon, ásványtani-geológiai vetélkedőkön való lelkes részvételét figyelembe véve érdemes volna elgondolkodni e tudományágak részletesebb oktatásán, főként középiskolás szinten.

A bibliográfia az 1867 és 1945 között megjelent, ma már szinte muzeológiai ritkaságnak számító tankönyveket rendszerezi. Ez az időszak magába foglalja az ún. „boldog békeidők” korszakát illetve a két világháború közötti időt. Ezekben az évtizedekben több, a közoktatást érintő reform is lezajlott. Előzménynek tekinthetjük az 1850-es évek tanügyi reformjait, amelyek több évtizedre hatottak ki. Ekkor vezették be a nyolcosztályos gimnáziumot, a reáliskolát, illetve az új szervezetű népfőiskolát. Ezen oktatási formáknak újabb tankönyvekre volt szükségük az egykori régebbiek mellett. Komoly hiány mutatkozott ezekből a kiadványokból. Voltak olyan tárgyak, ezek közé tartozott a természetrajz, ezen belül az ásványtan, amelyekből igazán egy irányt mutató alaplíra sem állt rendelkezésre. A hiányt kezdetben korabeli német nyelvű tankönyvek fordításával pótolták.

BEVEZETÉS.

Kezdetben teremtette Isten az eget és a földet. A Teremtő a mindenségbe beleoltotta mindazokat az erőket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az Ő akarata szerint az élő és élettelen világ kifejlődjék.

A mindenség fejlődése folyamán jött létre a Föld is, a Nap körül keringő égitestek egyike, az ember lakóhelye.

A Föld valamikor izzó, folyós állapotban volt és lehűlés közben nyerte mai állapotát. Mélyedéseiben a víz, körülötte pedig a levegő helyezkedett el. A Föld szilárd kérgét alkotó anyagok között találunk olyan anyagokat, melyek nagy tömegekben fordulnak elő, az ilyeneket **kőzeteknek** nevezzük. Azok az anyagok, melyek csak kisebb mennyiségben találhatók, az **ásványok**. Az ásványokkal az **ásványtan**, **mineralógia** foglalkozik. Az ásványok alaki, fizikai és kémiai tulajdonságainak leírása az általános ásványtanba tartozik. A részletes ásványtan az ásványokat kémiai tulajdonságaik alapján rendszerbe foglalja és az egyes ásványokat leírja.

A **kőzetek** vizsgálatával foglalkozó tudomány a **kőzettan**, **petrografia**.

A Föld keletkezését létrehozó erőket a **földtan**, **geologia** vizsgálja.

Mivel az ásványokat és a kőzeteket nem ismerhetjük meg anyaguk nélkül, az ásványtannak, a kőzettannak és a földtannak a vegytan a legfontosabb segédtudománya.

1. kép. Részlet Kerékgyártó Árpád–dr. Somogyi Kálmán tankönyvéből

Az 1867-es kiegyezés a magyar társadalom számára felzárkózási lehetőséget teremtett Európa fejlettebb területeihez. Ez nemcsak gazdasági, politikai téren jelentett fejlődést, de a kultúra, az oktatásügy területén is. 1868 után, Eötvös miniszterségétől, amit egy átfogó tanügyi reform vezetett be, szabad utat kapott a tankönyvírás illetve -kiadás. A felkért tekintélyes szakemberek mellett bárki beadhatott tankönyvtervezetet, amit egy minisztériumi bizottság véleményezett. Eötvös József irányítása alatt számos tankönyv jelent meg, amelyeket azután évtizedekig használtak a közoktatásban.

A két világháború közötti időszakot egy újabb váltás jellemezte az iskolaügy terén. Ez leginkább a középiskolai rendszert érintette. Az iskolák jelentős részének a tárgyalt időszakban az állam, illetve a helyi önkormányzatok voltak a fenntartói. Ezen felül számos iskola volt egyházi felügyelet alatt. A legjelentősebb felekezetek mind rendelkeztek alap- és középfokú oktatási intézményekkel. Ezekben nemcsak az államtól, de a többi egyháztól is eltérő tanterv szerint folyt az oktatás. Éppen ezért a saját tanügyi hatóságuk írta elő a használandó tankönyvek listáját az adott felekezeti iskolák számára.

A különböző tanügyi reformok folyamatosan kihatottak a tankönyvkiadásra is. E téren a minisztériumok és az ún. szakmai szervek mellett, fontos szerepük volt a nyomdáknek, illetve könyvkiadóknak. Évtizedeken keresztül a budai Egyetemi Nyomda foglalkozott mindössze tankönyvkiadással. Ezt a privilégiumát az 1850-es évek második

felében veszttette el. Ezután sorra nyíltak a különböző nyomdák, amelyek nagy számban és változatosságban adták ki az újabb és újabb tankönyveket. A nyomdák mellett fokozatosan megjelentek a tisztán könyvkiadással foglalkozó társaságok is. 1868-ban alakult meg az Athenaeum, ami 1898-ban megszerezte a szintén e területen érdekelt Eggenberger Kiadó jogait is. 1869-től meghatározó a Révai Kiadó, mely a korábbi Aigner, Leuefer és Stampfel kiadókból alakult. 1873 a Franklin Kiadó megalapítási éve, amely 1904-ben egyesült a Wodianer Társasággal. 1885-től jegyezték a Singer és Wolfner Kiadói Egyesülést. A kiadók, természetesen a lehető legnagyobb haszon reményében, a legjobb szakembereket igyekeztek megnyerni a tankönyvek megírásának. Teljes tankönyvjegyzékeket állítottak össze minden iskolatípus számára. Érdemes megemlíteni, hogy az egyházi iskolák közül a katolikusok önálló kiadóval is rendelkeztek. Ez volt a Szent István Társulat, amely 1848-ban alakult meg. A két világháború között ezen a területen is rendeződtek a viszonyok. Az egykori kisebb kiadók össze- illetve beolvadása után a legjelentősebbek a következők lettek: Athenaeum, Franklin, Lampel, Szent István Társulat, Egyetemi Nyomda.

A tankönyvlistát böngészve megállapítható, hogy a természettudományok, s ezen belül az ásványtan oktatására komoly hangsúlyt fektettek. Számos iskolatípusban, különböző évfolyamon, hol a kémiával integrálva, hol önálló tárgyként oktatták. Ehhez természetesen megfelelő tankönyv is társult.

A tankönyvek szerzői szakemberek voltak, akik gyakorlati szinten, de legalább az oktatás területén foglalkoztak az ásványtannal, az ásványokkal. Voltak köztük nagy híré geológusok, mineralógusok, de oktató pedagógusok is. Voltak, akik csak egy-egy tankönyvet írtak alkalmi jelleggel, de akadt olyan is, aki számos iskolatípus számára készített munkákat, amelyek több kiadást is megértek. Néhány jelentősebb szerzőről az alábbiakban rövid életrajzi adatok találhatóak. Ezek azonban nagyon minimálisak, mivel az utókor számára ezek a szerzők sokszor a feledés homályába merültek, s olykor a legalapvetőbb életrajzi adatok megtalálása is komoly kutatómunkát igényelt.

Balló Mátyás (1844. november 30. Liptószentmiklós – 1930. szeptember 27. Budapest)

Vegyész. Tanulmányait Bécsben és Zürichben végezte. Hazatérve tanársegéd lett, majd főreáliskolai tanár. 1880-tól az MTA levelező tagja.

Dékány Mihály (1869. augusztus 23. Szeged – 1925. szeptember 26. Budapest)

Tanár, pedagógus. Nagybecskereken, Csáktornyan, majd Budapesten tanított. Kiseb tanügyi cikkeket, publikációkat írt. Mértani, természetrajzi tankönyvek szerzője volt.

Hankó Vilmos (1854. március 2. Parajd – 1923. november 21. Budapest)

Kémikus. A kolozsvári egyetem elvégzése után, 1877-ben a dévai reáliskola tanára lett. 1885-ben a budapesti főreáliskolához került. 1894-től az MTA levelező tagja volt. Tudományos kutatómunkája során ásvány- és ásványvíz-analízisekkel foglalkozott. Nagy számú értekezést és tankönyvet írt a kémia és az ásványtan tárgykörében.

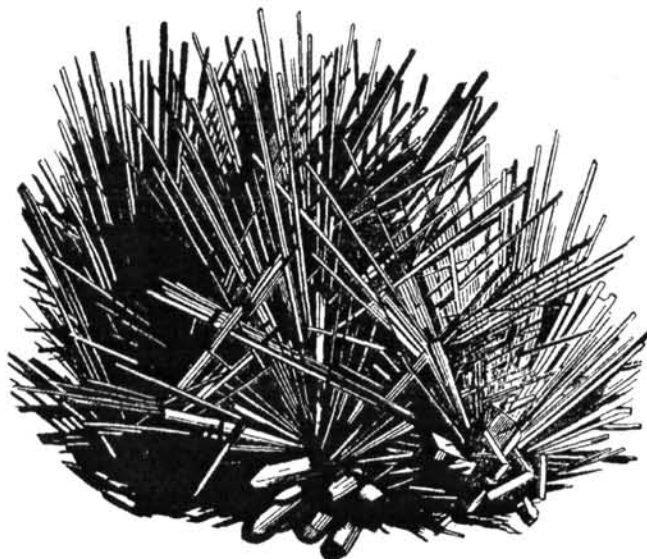
Koch Nándor (1885. július 7. Kolozsvár – 1961. április 27. Budapest)

Geográfus, geológus. 1908-ban a budapesti egyetemen szerez természetrajz-vegytan szakos középiskolai tanári oklevelet. 1909-ben bölcsészdoktori címet szerez. 1909/1910-ben a budapesti József Műegyetem ásvány és földtani tanszékén tanársegéd. 1910–29: középiskolai tanár. 1929–35: gyakorló iskolai tanár. 1935–48: Pécsen, majd

ritkán egészen tömött (Magurkán Liptóme gyében). Egy irányban igen jól hasad, a hasadás lapján ólomszürke és élénk fémfényű. Olyan lapokon, melyek a levegőnek már hosszabb idő óta voltak kitéve, sokkal gyengébb a fény, és neha futtatási színek is észlelhetők.

Az antimonit lágy (K : 2) és már közönséges gyertyalángnál megolvad.

Ezen ásvány hazánkban több helyen fordul elő, ámbar általában nem mondható gyakorinak. Felsőbányán vastagabb erekben található, gyakran természetesen társaságában; előfordul azután Selmezz és Körmöcz környékén, a Tátra Kriván nevű csúcsa déli oldalán

92. ábra. Antimonit-kristályok.

gránitban, továbbá Magurkán szintén gránitban, kvarcz és természetesen társaságában néha 2^m/ vastag erekben; Vörösvágáson az opál tartalmú trachitban stb. Németországban a Harzban, Angliában Cornwallban, Ausztráliában Victoria tartományban más ásványokkal együtt az arany erekben, Amerikában Mexikóban és Nevadában nagy mennyiségben és ezüstöt tartalmazva. Fontos lelőhely Borneo is, a honnan az angolok hoznak jelenleg a legtöbbet.

Az antimonit az antimonfém előállítására használtatik. E cél-

Székesfehérváron tankerületi főigazgató. Oktatómunkája mellett földtani kutatásokat is folytatott. Mint pedagógus részt vett több középiskolai reform előkészítésében. Több tankönyvet írt természettudományi tantárgyak tanításához.

Koch Sándor (1896. augusztus 16. Kolozsvár – 1983. május 25. Szeged)

Mínralógus, egyetemi tanár. A Budapesti Tudományegyetem természetrajz-vegytan szakán szerzett tanári oklevelet 1919-ben, majd egy év múlva doktori címet. Friss diplomásként a Nemzeti Múzeum Ásványtárába került (1919-1935). A múzeumi évek alatt egyetemi magántanári habilitációt szerzett (1929), s folyamatosan tartotta előadásait az ásványtan témakörében. A szegedi egyetem megalakulása után az ottani ásvány-közettani tanszék vezetésével bízták meg (1940). Többször töltötte be a Természettudományi Kar dékáni tisztségét (1947–48, 1954–57, 1960–63). Legjelentősebb művei az ásványtan témaköréből kerültek ki. Pl. Magyarország legjelentősebb ásványelőfordulásai In: Reichert-Zeller: Ásványhatározó, Budapest, 1931; A drágakövek (Dudichné Vendl Máriaival), Budapest, 1935, Az ásványi anyagok az emberiség történetében In: Kis Akadémia könyvtára c. sorozat Budapest, 1938; Az ásványtan története Magyarországon Budapest, 1952, Ásványtan (Sztrókay Kálmánnal) Budapest, 1957, Könyv a kövekről Budapest, 1957, Magyarország ásványai Budapest, 1966.

E tudományos igényű munkák mellett szentelt időt és energiát középiskolai tankönyvek megírására is.

Roth Samu (1851. december 18. Ménhard – 1889. november 17. Igló)

Természettudományi író, tanár. 1874-től a lőcsei állami főreáliskola tanára, majd igazgatója. Több mint 100 értekezést, tanulmányt írt ásványtani, növénytani és állattani témakörben. Hasonló jellegű tankönyvei több kiadást is megértek. A Földtani Közlöny több publikációját közölte a Magas- és az Alacsony-Tátra geológiai viszonyairól.

Rybár István (1847. Molcsa – 1906. december 6. Budapest)

Természettudományi író. Az ungvári, majd a budapesti felsőbb leányiskola tanára. Számos ásványtani és vegytani tankönyvet írt a középiskolák számára.

Szabó József (1833. március 14. Kalocsa – 1894. április 10. Budapest)

A magyar geológia atyja, egyetemi tanár. Jogi tanulmányai után a selmecebányai bányászati akadémián szerzett bányászati oklevelet. Bányász hivatalnokként dolgozott, majd a pesti egyetem tanára lett, ahol az ásványtani tanszék megalapítása fűződik a nevéhez. Több természettudományos társaság tagja, tisztségviselője volt. Tagja, majd 1892-től haláláig elnöke volt a Magyar Tudományos Akadémiának. A közoktatásban játszott szerepe is kiemelkedő. Az országos középiskolai tanárképző intézet tanára, s egyben a tanárvizsgáló bizottság tagja is volt. Számos tanulmányt, jegyzetet, középiskolai tankönyvet írt a geológia, illetve az ásványtan köréből. Több kiadást megért egyetemi tankönyve „Ásványtan” címmel jelent meg.

Szterényi Hugó (1857. december 7. Lengyeltóti – 1909. március 27. Budapest)

Természettudományi író, tanár. Kecskeméten, Aradon, Székesfehérváron tanárkodott. 1891-ben Budapestre került. Több száz tanulmányt, értekezést írt a természettudomány, elsősorban az ásvány- és földtan köréből. Ezek jelentős része középiskolai értesítőben, illetve a Természettudományi Közlöny hasábjain jelent meg. Természettudományi, ásványtani tankönyvei több kiadásban jelentek meg.

ÁSVÁNYTAN

és

CHEMIA

A GIMNÁZIUM VI. OSZTÁLYÁNAK HASZNÁLATÁRA.

IRTA

DE SZTERÉNYI HUGÓ

TANÁR

ÖTÖDIK KIADÁS

172 KÉPPEL

BUDAPEST

LAMPEL R. Kk. (WODIANER F. ÉS FIAI) R. T.
KÖNYVKIADÓVÁLLALATA

3. kép. Szerényi Hugó gimnáziumok számára íródott tankönyve

Talán elérkezhet még az az idő, amikor ezt az élettelen természet egy darabjával foglalkozó tárgyat a többi közismereti tárgytól elkülönítve, de a kapcsolódási pontokat figyelem előtt tartva önállóan oktatják majd.

Az alábbiakban közölt lista az általam fellelt, megtalált egykori ásványtani, geológiai (földtani), a közoktatásban használt tankönyvek jegyzéke. A lista összeállítása a Herman Ottó Múzeum, illetve az Országos Pedagógiai Múzeum és Könyvtár anyagának felhasználásával készült.

TANKÖNYVJEGYZÉK (1867–1945)

A tankönyvjegyzék felépítése:

A tankönyvek oktatási szintek szerinti bontásban, az évfolyamok megjelölésével, ábécésorrendben kerülnek felsorolásra. A szerző neve után a tankönyv címe, az iskolatípus, a kiadó, a kiadás helye, és az általam fellelt legrégebbi kiadás kerül feltüntetésre. Egyes esetekben kérdőjel jelöli a bizonytalan vagy ismeretlen kiadási évet.

Alsófokú iskolák számára íródott tankönyvek

1. BALLÓ MÁTYÁS: Elemi vegytan az ásványtan alapvonalaival, a középiskolák alsóbb osztályai, valamint a polgári iskolák és tanítóképző intézetek számára, Franklin, Budapest 1876.
2. BÁNHEGYI ISTVÁN–EMERICZY GÉZA: Közép és felső népfőiskolai tankönyv olvasmányokkal, 6.: Természetrajz, ásványtan, Heckenast, Pest, 1870.
3. CSONGOR GYÖRGY–SZIKLÁS ADOLF: Chémia, ásványtan és földtan, a polgári leányiskolák számára, Lampel, Budapest, 1899.
4. CSONGOR GYÖRGY–SZIKLÁS ADOLF: Kémia, ásványtan és földtan, a polgári leányiskolák számára, Lampel, Budapest, 1909.
5. DÉKÁNY MIHÁLY: Vegytan és ásványtan, a polgári iskolák 3. osztálya számára, Szent István Társulat, Budapest, 1924.
6. DÉKÁNY MIHÁLY: Vegytan és ásványtan, a római katolikus leányiskolák 3. osztálya számára. Átdolgozta: Somogyi Kálmán, Szent István Társulat, Budapest, 1927.
7. DÉKÁNY MIHÁLY: Vegytan és ásványtan, a római katolikus polgári leányiskolák 4. osztálya számára. Átdolgozta: Somogyi Kálmán, Szent István Társulat, Budapest, 1927.
8. ERŐSS LAJOS: Ásvány-, közet-, és földtan, kémiai alapokon írt tankönyv, különös tekintettel a gyakorlati élet kívánalmaira, polgári iskolák számára, Athenaeum, Budapest, ?
9. HANKÓ VILMOS: Ásványtan és vegytan, a polgári fiúiskolák 4. osztálya számára. Átdolgozta: Horváth Károly, Lampel, Budapest, 191?
10. HANKÓ VILMOS: Ásványtan és vegytan, a polgári fiúiskolák számára. Átdolgozta: ifj. Snasel Ferenc, Franklin, Budapest, 1927.
11. HANKÓ VILMOS: Chémia az ásványtan és a földtan elemeivel, a polgári és felsőbb leányiskolák valamint tanítóképzők használatára, Lampel, Budapest, 1898.
12. HANKÓ VILMOS: Chémia és ásványtan, a polgári leányiskolák számára, Lampel, Budapest, 1909.
13. HANKÓ VILMOS: Chémia, az ásványtan és a földtan elemeivel, a polgári és felső leányiskolák számára, Lampel, Budapest, 1892.

14. HANKÓ VILMOS: Kémia és ásványtan, a polgári leányiskolák számára. Átdolgozta: Snasel Ferenc, Franklin, Budapest, 192?
15. JASZOVSZKY MIKLÓS-ÁGH EDIT-DARABOS ISTVÁN: Ásványtan és vegytan, a polgári fiúiskolák 4. osztálya számára, Egyetemi Nyomda, Budapest, 1926.
16. JASZOVSZKY MIKLÓS-ÁGH EDIT-DARABOS ISTVÁN: Vegytan és ásványtan, a polgári leányiskolák 3. osztálya számára, Egyetemi Nyomda, Budapest, 192?
17. JASZOVSZKY MIKLÓS-ÁGH EDIT-DARABOS ISTVÁN: Vegytan és ásványtan, a polgári leányiskolák 4. osztálya számára, Egyetemi Nyomda, Budapest, 192?
18. KRAMMER JÓZSEF: A vegytan és az ásványtan elemei, a polgári leányiskolák számára, Athenaeum, Budapest, 1909.
19. LEGEZA VIKTOR: Chémia, ásványtan és földtan, a polgári és felsőbb leányiskolák számára (Roscoe H. E. műve alapján), Eggenberger, Budapest, 1891.
20. LEGEZA VIKTOR-PERÉNYI LAJOS: Vegytan és ásványtan, a polgári leányiskolák 3. osztálya számára, Athenaeum, Budapest, 1914.
21. LENGYEL ALAJOS: Kémia és ásványtan, polgári iskolák 3. osztálya számára, Lampel, Budapest, 1910.
22. LENGYEL ALAJOS: A közet és földtan alapvonalai, Függelék a „Vegytan vezérfonala” c. mű 1. részéhez, a fővárosi polgári leányiskolák 4. osztálya számára, Eggenberger, Budapest, 1881.
23. LENGYEL ALAJOS: Kémia, ásvány-, közet-, és földtannal, a polgári leányiskolák számára, Nagel, Budapest, 1893.
24. MIKLÓS GERGELY: Ásványtan. a közet és földtan alapvonaláival, a polgári iskolák 1. és 3. osztálya számára valamint tanítóképzései használatra, Méhner, Budapest, 1894.
25. MIKLÓS GERGELY: Ásványtan. a közet és földtan alapvonaláival, a polgári iskolák 1. és 3. osztálya valamint tanítóképzései intézetek számára, Franklin, Budapest, 1901.
26. NÁNAI ANDRÁS: Ásvány-, közet-, és földtan elemei, a polgári fiúiskolák 1. és 3. osztálya számára, Athenaeum, Budapest, 1905.
27. PAP JÁNOS: A természetrajz elemei/2. és 3. rész növény és ásványtan, a polgári iskolák és felsőbb leányiskolák részére, Lampel, Budapest, 1889.
28. PÁSTHY KÁROLY: Vegytan és ásványtan, a polgári és felsőbb leányiskolák 3. osztálya számára Wettstein Heinrich műve felhasználásával, Franklin, Budapest, 1897.
29. ROTH SAMU: Ásvány-, közet-, és földtan elemei, a polgári fiúiskolák 1. és 3. osztálya valamint egyéb hasonló intézmény számára. Átdolgozta: Rybár István, Franklin, Budapest, 1906.
30. SAJÓHELYI BÉLA-SZÉCSKAY ISTVÁN: Vegytan kapcsolatban az ásványtannal és a földtan rövid vázlatával, a polgári leányiskolák számára, Eggenberger, Budapest, 1888.
31. SEEMANN GÁBOR: Az ásványtan és a földtan alapvonalai, polgári iskolák 1. és 3. osztálya számára, Lauffer, Budapest, 1889.
32. SZATHMÁRY LÁSZLÓ-VÁSONY LAJOS: Kémia és ásványtan, a polgári fiúiskolák 4. osztálya számára, Lampel, Budapest, 1924.
33. SZÉCSKAI ISTVÁN: Az ásványország természetrajza, a felső nép-, és polgári iskolák számára, fametszetű ábrákkal, Eggenberger, Budapest, 1883.
34. SZTERÉNYI HUGÓ: Ásványtan, a polgári fiúiskolák részére, Lampel Kiadó, Budapest, 1892.
35. TOBORFFY ZOLTÁN: Ásványtan és kémia, a polgári leányiskolák számára. Átdolgozta: Kárpáthy Ernő, Athenaeum, Budapest, 1928.

36. TOBORFFY ZOLTÁN: Ásványtan és kémia, a polgári fiúiskolák számára. Átdolgozta: Kárpáthy Ernő, Athenaeum, Budapest, 1927.
37. WETTSTEIN HEINRICH: Vegytan és ásványtan, a felső nép-, és polgári iskolák számára. Fordította: Pásthly Károly, Gallia, Kecskemét,?

*Középfokú oktatásban használt
ásványtani tankönyvek*

1. BODROSSI LAJOS–HOFFER ANDRÁS–TAMÁSI ZOLTÁN: Ásványtan, a gimnázium és leánygimnázium 4. osztálya számára, Egyetemi Nyomda, Budapest, 1938?
2. BODROSSI LAJOS–SZILÁDY ZOLTÁN: Kémia és ásványtan, a leánygimnáziumok 5. osztálya számára. Átdolgozta: Bodrossi Lajos, Egyetemi Nyomda, Budapest, 1931?
3. BODROSSI LAJOS–SZILÁDY ZOLTÁN: Kémia és ásványtan, a leánygimnázium 7. osztálya számára, Egyetemi Nyomda, Budapest, 1930?
4. BUZA JÁNOS: Ásványtan és geológia vegytani előismeretekkel, a gimnázium 4. osztálya számára, Steinfeld Béla kiadója, Sárospatak, 1891.
5. BUZA JÁNOS: Ásványtan és geológia vegytani előismeretekkel, a gimnáziumok 4. osztálya számára, Steinfeld Béla kiadója, Sárospatak, 1885.
6. FIALOWSKI LAJOS: Khémián felépülő mineralógia és geológia, a gimnázium 4. osztályának, Lampel, Budapest, 1891.
7. FIALOWSKI LAJOS: Khémián felépülő mineralógia és geológia veleje, a gimnázium 4. osztályának, a szerző kiadása, Budapest, 1889.
8. FIALOWSKI LAJOS: Khémián felépülő mineralógia és geológia, a gimnázium 4. osztályának, a szerző kiadása, Budapest, 1890.
9. HALTENBERGER KÁLMÁN–KRIKLER FERENC–ÁGH EDIT–DRAHOS ISTVÁN: Ásványtan és kémia, a gimnázium és reálgimnázium 4. osztálya számára, Budapest 1927.
10. HALTENBERGER MIHÁLY: Geológia ásványtannal, leánygimnáziumok 8. osztálya számára, Franklin, Budapest, 1922.
11. HANKÓ VILMOS–MELCZER GUSZTÁV: Ásványtan és kémia, a gimnáziumok 6. osztálya számára, Franklin, Budapest, 1901.
12. HORUSITZKY FERENC–KOCH NÁNDOR: Ásványtan és földtan, a reáliskolák 5. osztálya számára, Franklin, Budapest, 1928.
13. HORVÁTH CÉZÁR–MAROSI ARNOLD: Ásványtan, a gimnáziumok 6. osztálya számára, Lampel, Budapest, 1912.
14. KERÉKGYÁRTÓ ÁRPÁD–DR. SOMOGYI KÁLMÁN: Ásványtan és földtan, a gimnázium és leánygimnázium 4. osztálya számára, Szent István Társulat, Budapest, 1938.
15. KERÉKGYÁRTÓ ÁRPÁD–SOMOGYI KÁLMÁN: Ásványtan és földtan, a gimnázium és leánygimnázium 4. osztálya számára, Szent István Társulat, Budapest, 1938.
16. KERÉKGYÁRTÓ ÁRPÁD–SOMOGYI KÁLMÁN: Ásványtan és kémia, a gimnázium és reálgimnázium 4. osztálya számára, Szent István Társulat, Budapest, 1927.
17. KOCH NÁNDOR–KOCH SÁNDOR–GYÖRFY GYÖRGY: Kémia és ásványtan, a gimnáziumok és reálgimnáziumok 4. osztálya számára, Franklin, Budapest, 1927?
18. MIHÁLKA ANTAL: Ásványtan alapvonalai, főgimnáziumi és reáltanodákban való használatra. Átdolgozta: Beyer Henrik, Heckenast Gusztáv, Pest, 1873

19. MIHÁLKA ANTAL: Az ásványtan elemei, algimnázium és alreáltanodákban való használatra, Heckenast Gusztáv, Pest, 1870.
20. MIHÁLKA ANTAL: Az ásványtan elemei, középtanodák alosztályai számára, átdolgozta: Madaras Elek, Franklin, Budapest, 1876.
21. ORMÁNDY MIKLÓS: Ásványtan és kémia, a gimnáziumok 6. osztálya számára, Franklin, Budapest, 1904.
22. POKORNY ALAJOS: Az ásványország képes természetrajza, középtanodák alsóbb osztályai számára. Átdolgozta: Dékány Rafael, Lampel, Pest, 1873.
23. PRCHLIK ANTAL: Ásványtan, a gimnáziumok, a reálgimnáziumok s a református reálgimnáziumok 7. osztálya számára, 3 térképpel. Fordította: Bartos E., Cseh Grafikai Unió, Prága, ?
24. ROTH SAMU: Ásvány- és földtan, a reáliskolák 7. osztálya számára, Franklin Társulat, Budapest, 1884.
25. ROTH SAMU: Ásvány és földtan, reáliskolák 7. osztálya számára, Franklin, Budapest, 1884.
26. ROTH SAMU: Ásvány-, kőzet-, és földtan alapvonalai, a gimnáziumok 4. osztálya számára, Franklin, Budapest, 1880.
27. ROTH SAMU: Ásvány-, kőzet-, és földtan, a gimnáziumok és reáliskolák felsőbb osztályai számára, Franklin, Budapest, 1872.
28. ROTH SAMU: Az ásvány-, kőzet-, és földtan alapvonalai, a gimnáziumok 4. osztálya számára. Átdolgozta: Sztérényi Hugó, Franklin, Budapest, 1890.
29. SZABÓ JÓZSEF: Ásványtan szemléleti és gyakorlati módszer alapján, középtanodák alosztályai számára, Franklin, Budapest, 1878.
30. SZTERÉNYI HUGÓ: Ásványtan és Chemia, a gimnázium 6. osztályának használatára, Lampel R. Kk. (Wodianer F. és Fiai) R.T. Könyvkiadó, Budapest ?
31. SZTERÉNYI HUGÓ: Ásványtan és kémia, a gimnáziumok 6. osztályának használatára, Lampel, Budapest, 1903.
32. SZTERÉNYI HUGÓ: Ásványtan, a gimnázium 4. osztálya használatára, Lampel, Budapest, 1891.
33. TOBORFFY ZOLTÁN: Ásványtan és kémia, a gimnázium és reálgimnázium 4. osztálya számára, Athenaeum, Budapest, 1926.
34. WISSINGER KÁROLY: Ásvány-, kőzet és földtan különös tekintettel a vegytan jelenlegi állapotjáról, főreáltanoda és főgimnázium számára, Lampel, Budapest, 1875.
35. WISSINGER KÁROLY: Ásvány-, kőzet-, és földtan kapcsolatban a vegytannal, 1. rész, főgimnázium és főreáltanoda számára, Lampel, Budapest, 1881.
36. WISSINGER KÁROLY: Ásvány-, kőzet-, és földtan, vegytani bevezetéssel, főgimnázium és főreáliskola számára valamint magánhasználatra, Lampel, Budapest, 1881.

*Népfőiskolák, tanítóképzők számára
illetve általános használatra íródott tankönyvek*

1. BÁNHEGYI ISTVÁN–EMERICZY GÉZA: Népfőiskolai tankönyv olvasmányokkal, 5.: Természetrajztan, ásványtan, Franklin, Budapest, 1877.
2. BÁRÁNY GYULA: Ásvány-, kőzet-, és földtan, vegytani bevezetéssel, a tanítóképző intézetek számára, Lauffer, 1886.
3. GELEY JÓZSEF: Természethistória, 3. rész: Az ásványok országa, Nádaskay nyomda, Sárospatak, 1811.

4. HANKÓ VILMOS: *Chemia az ásványtan és a földtan elemeivel, a polgári és felsőbb leányiskolák valamint tanítóképzők használatára*, Lampel, Budapest, 1898.
5. HANKÓ VILMOS: *Kémia és ásványtan, a tanító és tanítónőképző intézetek számára*, Szent István Társulat, Budapest, 1920.
6. JALOVECZKY PÉTER–KOCH SÁNDOR: *Földtan, tanító és tanítónőképző intézetek 3. osztálya számára*, Franklin, 1929.
7. JALOVECZKY PÉTER–KOCH SÁNDOR: *Szervetlen kémia, ásványtan és közettan, tanító és tanítónőképző intézetek 1. osztálya számára*, Franklin, Budapest, 1929.
8. KOCH FERENC–KOVÁCS JÁNOS: *Kémia és ásványtan 1. kötete: Szervetlen kémia, ásványtan, közettan, tanító és tanítóképző 1. osztálya számára*, Franklin, Budapest, 1921.
9. KOCH FERENC–KOVÁCS JÁNOS: *Kémia és ásványtan 2. kötet: Szerves kémia és földtan, tanító és tanítónőképző intézetek 4. osztálya számára*, Franklin, Budapest, 1922.
10. KRIESCH JÁNOS: *A természetrajz vezérfonala/3. rész: Ásvány-, közet és földtan, vegytani bevezetéssel*, írta: Koch Antal–Koch Ferenc, Nagel, Budapest, 1895.
11. MIKLÓS GERGELY: *Ásványtan. a közet és földtan alapvonaláival, a polgári iskolák 1. és 3. osztálya számára valamint tanítóképezdei használatra*, Méhner, Budapest, 1894.
12. MIKLÓS GERGELY: *Ásványtan. a közet és földtan alapvonaláival, a polgári iskolák 1. és 3. osztálya valamint tanítóképezdei intézetek számára*, Franklin, Budapest, 1901.
13. RYBÁR ISTVÁN: *A vegytan, ásványtan és földtan kis kézikönyve, képezdek számára*, Franklin, Budapest, 1898.

IRODALOM

Balogh László (szerk.)

1996 *1000 éves a magyar iskola*, Korona, Budapest

Báthory Zoltán (szerk.)

1991 *Felekezeti gimnáziumi tantervek 1850–1948*, OPI, Budapest

Mészáros István

1989 *A tankönyvkiadás története Magyarországon*, Tankönyvkiadó, Budapest